

เศรษฐกิจการเมืองของนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในประเทศไทย: การวิเคราะห์โดยใช้
ทฤษฎีทางเลือกสาธารณะ

POLITICAL ECONOMY OF STATE WELFARE CARD POLICY IN THAILAND:
PUBLIC CHOICE THEORY ANALYSIS

วรวิทย์ จำลองนาค*

Worrawoot Jumlongnark*

*สาขาวิชาการเมืองการปกครอง วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

*Department of Political Science, College of Politics and Governance, Mahasarakham University

*Corresponding Author, E-mail: worrawoot.j@msu.ac.th

Received: Mar 6, 2023

Revised: Feb 13, 2024

Accepted: May 1, 2024

Available: Jun 24, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการชิ้นนี้ต้องการนำเสนอการวิเคราะห์นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ โดยใช้ทฤษฎีทางเลือกสาธารณะ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังต่อไปนี้ ได้แก่ ประการแรก เพื่อศึกษาแนวคิดรัฐสวัสดิการ ประการที่สองเพื่อศึกษาพัฒนาการของแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจการเมือง ประการที่สามเพื่อนำเสนอหลักการของแนวคิดทฤษฎีทางเลือกสาธารณะ ประการที่สุดท้าย การนำทฤษฎีทางเลือกสาธารณะมาวิเคราะห์โครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ โดยใช้วิธีการศึกษาแบบการวิเคราะห์เอกสาร ผลการศึกษามีดังนี้ ได้แก่ 1. แนวคิดเศรษฐกิจการเมืองมีการศึกษามากมายและสามารถนำมาใช้วิเคราะห์การกำหนดนโยบายของรัฐได้ 2. แนวคิดทฤษฎีทางเลือกสาธารณะได้นำหลักการทางด้านเศรษฐศาสตร์มาวิเคราะห์การเมืองและการเลือกตั้ง 3. การนำทฤษฎีทางเลือกสาธารณะมาวิเคราะห์นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐทำให้เห็นภาพของผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นของระบบการเมืองไทยที่ต้องมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างพรรคการเมืองกับผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ประโยชน์ของบทความ

ขั้นนี้ในวงวิชาการ คือ ช่วยขยายขอบเขตความรู้เกี่ยวกับการศึกษาเศรษฐกิจการเมืองและการนำไปใช้วิเคราะห์ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เสนอมุมมองที่มีคุณค่าของพลวัตรของโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

คำสำคัญ: เศรษฐกิจการเมือง นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ทฤษฎีทางเลือกสาธารณะ ผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคล กฎของเสียงส่วนใหญ่

Abstract

This article aims to provide an analysis of government welfare card policy using public choice theory. The study's objectives are as follows: firstly, to examine the concept of the welfare state; secondly, to explore the evolution of political economy; thirdly, to elucidate the principles of public choice theory; and finally, to apply public choice theory in analyzing the state welfare card project, employing document analysis as the study method. The findings of the study are as follows: 1. The concept of political economy has been extensively studied and can serve as a tool for analyzing government policymaking. 2. Public choice theory, by incorporating economic principles into political analysis, offers insights into politics and electoral processes. 3. The application of public choice theory in analyzing the state welfare card policy provides insight into the benefits within the Thai political system, emphasizing the necessity for exchanges between political parties and voters. The significance of this article in the academic realm lies in its contribution to expanding the knowledge base regarding the study of political economy and its application in various analytical contexts. It offers a valuable perspective on the dynamics of the state welfare card project.

Keywords: political economy, state welfare card policy, public choice theory, individual interests, majority rules

บทนำ

นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ถือว่าเป็นนโยบายสาธารณะที่สำคัญซึ่งมีส่วนช่วยเหลือและบรรเทาความเดือดร้อนสำหรับประชาชนที่มีฐานะยากจน ให้ลดค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน โครงการนี้เปิดตัวในปี 2560 และกระทรวงการคลังได้ดำเนินมาตรการบรรเทาความยากจน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดส่งและช่วยเหลือด้านสวัสดิการสังคมโดยเปิดให้ลงทะเบียนผู้มีสิทธิตั้งแต่วันที่ 3 เมษายน ถึง 15 พฤษภาคม 2560 ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการบูรณาการฐานข้อมูลสวัสดิการสังคมภายใต้โครงการ e-payment ของรัฐบาล รูปแบบเริ่มต้นของโครงการ คือ การออกบัตรที่กระตุ้นให้คนใช้บัตรเพื่อซื้อของใช้ที่จำเป็น ราคาถูกกว่าท้องตลาด 15-20% จำหน่ายผ่านร้านค้าธงฟ้าประชารัฐ คลังร้านค้าชุมชนซึ่งส่งเสริมโดยฝ่ายพัฒนารัฐกิจ ร้านขายของชำจะกำหนดวงเงินใช้จ่ายผ่านบัตรต่อเดือน โครงการเริ่มในเดือนตุลาคม 2560 (ไทยคู่ฟ้า, 2561)

หลังจากนั้นคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2560 เห็นชอบในหลักการแนวทางการจัดสวัสดิการแห่งรัฐช่วยเหลือประชาชนผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ได้แก่ สินเชื่อเพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นจากร้านธงฟ้าประชารัฐ ราคาซื้อก๊าซหุงต้ม ค่าโดยสารรถบริษัทขนส่งจำกัด (บขส).และค่าโดยสารรถไฟ (สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, 2561) สำหรับเหตุผลของโครงการตามที่รัฐบาลให้ไว้ได้แก่ กระทรวงการคลังสามารถเก็บรักษาดูแลข้อมูลเชิงลึกทางเศรษฐกิจและสังคม (Socioeconomic) ข้อมูลผู้มีรายได้น้อยสามารถช่วยในการออกแบบนโยบายหรือมาตรการแบบบูรณาการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการให้สิทธิประโยชน์และความช่วยเหลือจากภาครัฐอย่างเท่าเทียมกัน โดยสามารถช่วยเหลือได้ 2 ทางผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ คือ ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและลดค่าเดินทาง (สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, 2561)

มีงานศึกษาที่มีข้อบ่งชี้ในการวิเคราะห์โครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ซึ่งสามารถแบ่งเป็นสามกลุ่มใหญ่ ได้แก่ กลุ่มที่ประเมินผลโครงการฯ เช่น งานของ จารุวิทย์ ศิริพรธนะปัญญา (2565) ได้ศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ในเขตจังหวัดมหาสารคาม งานศึกษาของ จักรพงษ์ ฟองชัย และคณะฯ (2564) ศึกษาศึกษาระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อนโยบายสาธารณะบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ กรณีศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี และงานศึกษาของ สุวรรณีย์ แยมพราย และปรีชญณ์ นักพ่อน (2562) ได้ศึกษาการประเมินผลนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ: กรณีศึกษาเขตลาดกระบัง ผลการศึกษาทั้งสามงานดังกล่าวมองว่าประชาชนมีความพึงพอใจกับนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แต่จุดอ่อนของงานทั้งสามกลุ่มก็คือ ไม่ได้อธิบายขยายความเพิ่มเติมว่าจุดอ่อนของโครงการนี้มีอะไรบ้างและส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศอย่างไร

กลุ่มต่อมาเป็นการศึกษาที่เน้นการปรับปรุงโครงการฯ ให้ดีขึ้น เช่น งานศึกษาของ เดชศักดิ์ดา ไสยะอาด และคณะฯ (2565) เป็นการศึกษาการบูรณาการหลักสภวัตถุธรรมเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์ของผู้บริหารนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ: กรณีศึกษาตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม งานศึกษาของ อภิชา พรเจริญกิจกุล (2564) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตของประชาชนผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ กรณีศึกษาอำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม การศึกษาของกลุ่มนี้ได้ขยายภาพความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการนี้ได้ดีขึ้นและได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับปรุงโครงการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่มีจุดอ่อนที่สำคัญคือ ไม่กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อโครงการนี้ทั้งในแง่บวกและแง่ลบ และไม่ได้มีการวิเคราะห์กลุ่มคนที่ได้รับประโยชน์หรือเสียประโยชน์จากโครงการนี้ด้วย กลุ่มสุดท้ายเป็นการศึกษาที่สนับสนุนนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เช่น งานศึกษาของ บุรฉัตร จันทรแดง และคณะฯ (2562) ได้ศึกษานโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐกับ มาตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ งานศึกษาของ ภาสกรณ์ วัฒนพฤกษ์ และคณะฯ (2565) ได้ศึกษาการรับรู้และการคาดหวังของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐต่อการดำเนินนโยบายร้านสวัสดิการแห่งรัฐ งานศึกษาของ สุวรา นาคยศ และคณะฯ (2565) ได้ศึกษา พัฒนาตัวแบบความยั่งยืนของโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในสังคมไทย งานศึกษาของ พชรกันย์ เจริญชุตินันท์ และสมเดช มุงเมือง (2562) ได้ศึกษาการดำเนินนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อยผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และงานศึกษาของ นันทพันธ์ คตคง และคณะฯ (2564) ได้ศึกษาการดำเนินนโยบายสาธารณะสำหรับผู้มีรายได้น้อยผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน จุดเด่นของงานศึกษาในกลุ่มนี้ก็คือ การชี้ให้เห็นประโยชน์ของโครงการนี้ โดยเฉพาะการช่วยเหลือคนที่มีรายได้น้อย แต่จุดอ่อนของการศึกษาในแนวทางนี้ก็คือ ขาดการวิเคราะห์ในมิติทางการเมือง โดยเฉพาะการใช้นโยบายนี้เพื่อผลประโยชน์ของพรรคการเมืองบางพรรค และต้องใช้งบประมาณกับโครงการนี้จำนวนมาก

นอกจากงานศึกษาโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐของวงการวิชาการไทยแล้ว วงการศึกษาในต่างประเทศ ก็มีการศึกษาในเรื่องนี้เช่นเดียวกัน เช่น งานศึกษาของ Kurnianingsih and et al. (2020) ได้ศึกษากระบวนการดำเนินการตามนโยบายการคุ้มครองทางสังคมในอินโดนีเซีย (การศึกษาบัตร Prakerja) ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการดำเนินการของนโยบายบัตร Prakerja มีปัญหาและยากต่อการดำเนินการอย่างถูกต้อง ทำให้วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของนโยบายคุ้มครองทางสังคมไม่ได้แสดงให้เห็นผลกระทบต่อสวัสดิการของชุมชนในช่วงการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด -19 เมื่อเทียบกับโครงการนโยบายคุ้มครองทางสังคมอื่น ๆ ตามเป้าหมาย และงานศึกษาของ Mendes (2023) ได้ศึกษา

การจัดสวัสดิการเพื่อลดความยากจนในประเทศออสเตรเลีย โดยงานชิ้นนี้ได้กล่าวถึงการทำงานของรัฐบาลในการดูแลสวัสดิการให้กับประชาชนที่ยากจน โดยอิงจากความเชื่อมโยงกับค่าแรงขั้นต่ำ และผสมผสานต้นทุนที่อยู่อาศัย จากผลการศึกษาของงานวิชาการต่างประเทศข้างต้น พบว่าในต่างประเทศนั้นก็มีกระบวนการศึกษาเพื่อจัดโครงการสวัสดิการเหมือนในประเทศไทย แต่ในกรณีของอินโดนีเซียนั้นมีการประเมินว่าไม่ค่อยประสบความสำเร็จมากนัก ส่วนกรณีของออสเตรเลียนั้น มีความพยายามหาหนทางใหม่ ๆ ในการพัฒนาโครงการนี้ เพื่อให้ประสบความสำเร็จมากขึ้น

ในขณะที่อีกด้านหนึ่งก็มีการตั้งข้อสังเกตว่านโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ จะถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการหาเสียงของพรรคการเมืองในการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2566 (BBC NEWS ไทย, 2566) ขณะที่อีกมุมมองหนึ่งมองว่านโยบายดังกล่าวมีลักษณะคล้ายกับนโยบายประชานิยมหวังเพื่อคะแนนเสียงของพรรคการเมืองของรัฐบาลเท่านั้น (อรรถสิทธิ์ พานแก้ว, 2566) ซึ่งการวิเคราะห์ในทางวิชาการจะต้องพิจารณาในประเด็นว่า ประชาชนกลุ่มเป้าหมายคือ ใคร คนที่ได้รับประโยชน์ที่แท้จริงคือใคร ทุนผูกขาดหรือไม่ เป็นการแก้ปัญหาระยะสั้น หรือไม่อย่างไร

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่มีการศึกษาโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐทั้งของไทยและของต่างประเทศ พบว่า ยังมีช่องว่างของการศึกษาในหลายประเด็น เช่น ยังไม่มีงานศึกษาที่วิเคราะห์โครงการนี้ในประเด็นเกี่ยวกับผลประโยชน์ทางการเมืองที่เกิดจากนโยบายนี้ และการสร้างแรงจูงใจของประชาชนในการเลือกพรรคการเมืองที่หาเสียงด้วยนโยบายนี้ ในบทความวิชาการนี้จะมีการวิเคราะห์นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในแบบที่แตกต่างไปจากการนำเสนอไปข้างต้น กล่าวคือ จะใช้แนวคิดเศรษฐกิจการเมืองในการวิเคราะห์นโยบายดังกล่าว โดยใช้ให้เห็นถึงกลุ่มคนที่ได้ประโยชน์ และกลุ่มคนที่เสียประโยชน์จากนโยบายนี้ และการก่อหนี้สาธารณะเพื่อใช้นโยบายนี้เพื่อจะทำให้เห็นภาพของการเมืองไทยในปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น บทความนี้จะนำเสนอหัวข้อออกเป็นสี่ส่วนดังนี้ ส่วนที่หนึ่ง จะนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับรัฐสวัสดิการ ส่วนที่สอง การอธิบายที่มาและลักษณะของแนวคิดเศรษฐกิจการเมือง ส่วนที่สามจะนำเสนอแนวคิดการตัดสินใจเลือกของสาธารณะ และส่วนที่สุดท้าย จะนำเสนอแนวคิดเศรษฐกิจการเมืองในด้านการตัดสินใจเลือกของสาธารณะมาวิเคราะห์นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

แนวคิดเกี่ยวกับรัฐสวัสดิการ (Welfare State)

รัฐสวัสดิการ (Welfare State) คือ แนวคิดการปกครองที่ รัฐ หรือเครือข่ายองค์กรทางสังคมได้ส่งเสริมให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชน โดยอาศัยหลักความเสมอภาคในด้านโอกาส การกระจายรายได้ และการช่วยเหลือผู้ที่ไม่สามารถจัดหาปัจจัยในการดำรงชีวิต

ขั้นพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิตที่ดีของตนเองได้ (Barr, 2020). รูปแบบของรัฐสวัสดิการแตกต่างกันไปตามประเทศและภูมิภาค แต่โดยทั่วไปสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภทหลัก ได้แก่ (Esping-Andersen, 1990)

1. เสรีนิยม (Liberal) เป็นการใช้กลไกตลาดในการจัดสรรสวัสดิการ โดยเอกชนจะเป็นองค์กรสำคัญในการดำเนินการจัดสรรทรัพยากร ซึ่งรัฐจะทำหน้าที่สนับสนุนเพียงสวัสดิการขั้นพื้นฐานให้กับประชาชนเท่านั้น จึงทำให้สิทธิและการกระจายอำนาจไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มประสิทธิภาพมากนัก เนื่องจากจะมีการคัดกรองและแบ่งแยกผู้ที่จะได้รับสิทธิตามกำลังในการเข้าถึงความช่วยเหลือของแต่ละคน

2. อนุรักษ์นิยม (Conservative) เป็นการใช้ปัจจัยด้านอาชีพของประชาชนในการจัดสรรสวัสดิการ โดยสวัสดิการจะถูกจัดสรรผ่านกองทุนสนับสนุนในวิชาชีพของแต่ละคน จึงทำให้แต่ละคนจะได้รับการจัดสรรสวัสดิการที่แตกต่างกันออกไป

3.สังคมประชาธิปไตย (Social Democratic) เป็นการใช้หลักการกระจายความมั่งคั่งให้เป็นไปตามหลักความเป็นธรรม เพื่อให้ทุกคนได้รับสวัสดิการที่เท่าเทียมกัน โดยรัฐจะเป็นผู้จัดหาสวัสดิการให้แก่ประชาชนโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา สาธารณสุข หรือบำนาญ เป็นต้น

ประเทศที่มีการใช้รัฐสวัสดิการแบบเสรีนิยม ได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และออสเตรเลีย

เป็นต้น

ประเทศที่มีการใช้รัฐสวัสดิการแบบอนุรักษนิยม ได้แก่ อิตาลี และฝรั่งเศส เป็นต้น

และประเทศที่มีการใช้รัฐสวัสดิการแบบสังคมประชาธิปไตย ได้แก่ ประเทศนอร์ดิก เช่น
ไอซ์แลนด์ สวีเดน นอร์เวย์ เดนมาร์กและฟินแลนด์ เป็นต้น (Esping-Andersen, 1990)

ในประเทศไทย นโยบายรัฐสวัสดิการได้รับการพัฒนาและปรับปรุงตลอดเวลา โดยมีหลักการและวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย เช่น เพื่อลดความยากจน ป้องกันความเสี่ยงทางสังคม ส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน และเสริมสร้างความผูกพันของประชาชนต่อชุมชนและประเทศชาติ (ไทยคู่ฟ้า, 2561) อย่างไรก็ตาม นโยบายรัฐสวัสดิการในประเทศไทยยังต้องเผชิญกับอุปสรรคและความท้าทายหลายประการ เช่น การจัดสรรงบประมาณที่ไม่เพียงพอ การขาดความเชื่อมโยงและความสอดคล้องของนโยบายและการปฏิบัติ การขาดข้อมูลและการวิจัยที่เป็นฐานที่ดี การขาดการติดตามและประเมินผล และการขาดการมีส่วนร่วมของผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบาย

โครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในประเทศไทย เป็นโครงการที่จัดตั้งขึ้นโดยกระทรวงการคลัง เพื่อช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยและผู้ประสบความยากลำบากในสถานการณ์วิกฤติเศรษฐกิจ โดยให้ผู้มีสิทธิ

ได้รับสวัสดิการแห่งรัฐ ซึ่งสามารถใช้เป็นเงินสดหรือเงินอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อชำระค่าสินค้าและบริการที่เข้าร่วมโครงการ โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นการใช้จ่ายของผู้บริโภค และเพิ่มกระแสเงินให้กับผู้ประกอบการขนาดเล็กและกลุ่มชุมชน อีกทั้งยังช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และเสริมสร้างความมั่นคงของผู้มีรายได้น้อย (ไทยคู่ฟ้า, 2561) เป็นที่น่าสนใจว่านโยบายสวัสดิการแห่งรัฐ เมื่อพิจารณาในมิติเศรษฐกิจการเมืองจะเป็นอย่างไร และจะมีผลกระทบต่อภูมิทัศน์ทางการเมืองของไทยอย่างไรบ้าง

แนวคิดเศรษฐกิจการเมือง

แนวคิดเศรษฐกิจการเมือง คือ การใช้วิธีการทางเศรษฐศาสตร์มาใช้วิเคราะห์พฤติกรรมทางการเมืองและสถาบัน ดังนั้นวิธีการศึกษาจึงไม่ใช่ใช้กรอบแนวคิดเดียว แต่มีลักษณะเป็นสหวิทยา (Interdisciplinary) และเนื่องจากประเด็นเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองและสถาบันเป็นประเด็นสำคัญของการศึกษาการเมือง ดังนั้น การเมือง (Politics) จึงกลายมาเป็นหัวข้อสำคัญของแนวการศึกษาเศรษฐกิจการเมือง ทั้งหมดนี้ถูกผูกเข้าด้วยกันโดยชุดของวิธีการซึ่งโดยทั่วไปจะเกี่ยวข้องกับแนวการศึกษาแบบเศรษฐศาสตร์และปัจจุบันก็ใช้แนวทางด้านรัฐศาสตร์ด้วย หน่วยการวิเคราะห์มักจะเป็นปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลมีแรงจูงใจที่จะบรรลุเป้าหมาย โดยเฉพาะความต้องการได้รับประโยชน์สูงสุดของตนเอง (Weingast & Wittman, 2008)

การวิเคราะห์เศรษฐกิจการเมืองในช่วงต้น ได้รับอิทธิพลจากการวางแนวทางที่เน้นปัจเจกนิยมของนักปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษที่ชื่อว่า Thomas Hobbes (1588–1679) และ John Locke (1632–1704) และแนวคิดแบบ Realpolitik (การเมืองบนพื้นฐานของการปฏิบัติมากกว่าอุดมคติ) ของนักทฤษฎีการเมืองชาวอิตาลี Niccolò Machiavelli (1469–1527) ซึ่งต่อมาก็กลายมาเป็นแนวคิดที่เรียกว่า Machiavellianism การใช้ทางการเมือง การบริหารรัฐบาลแบบเผด็จการ การเมืองโดยเพิกเฉยจริยธรรมทั้งหมดและวิธีการใช้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์แบบอุปนัยที่คิดค้นโดยนักปรัชญาชาวอังกฤษที่ชื่อ Francis Bacon (1561–1626) (Veseth & Balaam, 2023) นอกจากนี้มีนักคิดทางการเมืองที่สำคัญอย่าง เช่น Rousseau ต้นศตวรรษที่ 18 ที่กล่าวถึงสัญญาประชาคม (Social Contract) และนักปรัชญา นักทฤษฎีสำคัญอีกคนหนึ่งคือ Antonio Gramsci ที่พิจารณาถึงความสัมพันธ์ รัฐ สังคม และอำนาจนำ รัฐที่ปราศจากประชาสังคม คือรัฐที่มีแต่เปลือกนอก (ธีรพัฒน์ อังศุवाल, 2559) เป็นต้น

การศึกษาเศรษฐกิจการเมือง มีการแบ่งการศึกษาเป็นแขนงย่อยออกไปมากมาย ในบทความนี้ได้เลือกใช้แนวการวิเคราะห์แบบทางเลือกสาธารณะ (Public Choice Theory) มาวิเคราะห์นโยบาย

บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ โดยแนวคิดนี้มาจากนักวิชาการชื่อ James M. Buchanan and Gordon Tullock (1962)

ทฤษฎีทางเลือกสาธารณะ (Public Choice theory)

ทฤษฎีทางเลือกสาธารณะเป็นสาขาหนึ่งของสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ที่พัฒนามาจากการศึกษาการจัดเก็บภาษีและการใช้จ่ายสาธารณะ เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ห้าสิบและได้รับความสนใจจากสาธารณชนอย่างกว้างขวางในปี 1986 เมื่อ James Buchanan หนึ่งในสองนักคิดชั้นนำในขณะนั้น (อีกคน คือเพื่อนร่วมงานของเขา Gordon Tullock) ได้รับรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์ Buchanan ได้ก่อตั้งศูนย์การศึกษาทางเลือกสาธารณะที่มหาวิทยาลัย George Mason และยังคงเป็นสถานที่ที่รู้จักกันดีที่สุดของการวิจัยทางเลือกสาธารณะ อีกทั้งยังมีมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ที่ได้ศึกษาในแนวทางนี้ ได้แก่ Florida State University, Washington University (St. Louis), Montana State University, California Institute of Technology และ University of Rochester (Shaw, 2023)

ทฤษฎีทางเลือกสาธารณะใช้หลักการเดียวกับที่นักเศรษฐศาสตร์ใช้ในการวิเคราะห์การกระทำของผู้คนในระบบตลาดและนำไปใช้วิเคราะห์การกระทำของผู้คนในการตัดสินใจร่วมกันในทางการเมือง นักเศรษฐศาสตร์ที่ศึกษาพฤติกรรมในตลาดเอกชนสันนิษฐานว่า ผู้คนมีแรงจูงใจจากการกระทำเพื่อผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก แม้ว่าคนส่วนใหญ่จะใช้การกระทำบางอย่างของพวกเขาเกี่ยวเนื่องกับผลประโยชน์ของผู้อื่น แต่แรงจูงใจที่โดดเด่นในการกระทำของผู้คนในตลาดไม่ว่าจะเป็น นายจ้าง พนักงานหรือผู้บริโภค เป็นผลประโยชน์สำหรับตัวเขาเอง นักเศรษฐศาสตร์ทางเลือกสาธารณะตั้งสมมติฐานเดียวกันว่า แม้ว่าคนที่ทำหน้าที่ในทางการเมืองจะมีความเห็นใจต่อผลประโยชน์ของผู้อื่น แต่แรงจูงใจหลักของพวกเขาไม่ว่าจะเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง นักการเมือง ล็อบบี้ยิสต์หรือข้าราชการ คือผลประโยชน์ของตนเอง (Shaw, 2023)

นักเศรษฐศาสตร์ทางเลือกสาธารณะยังตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภานิติบัญญัติด้วยว่า แม้ว่าสมาชิกสภานิติบัญญัติจะต้องมีบทบาทในการดูแล "ผลประโยชน์สาธารณะ" แต่การตัดสินใจลงมติในกฎหมายของพวกเขาเป็นวิธีการใช้ทรัพยากรของผู้อื่นไม่ใช่ของตนเอง นอกจากนี้ทรัพยากรเหล่านี้เป็นสิ่งที่ได้มาจากผู้เสียภาษีและเป็นผู้ที่เสียผลประโยชน์จากกฎหมายไม่ว่าพวกเขาต้องการหรือไม่ต้องการก็ตาม ดังนั้นแรงจูงใจในการบริหารจัดการที่ดีเพื่อประโยชน์สาธารณะจึงอ่อนแอ ในทางตรงกันข้ามกับกลุ่มผลประโยชน์ (กลุ่มนายทุนนักธุรกิจ) กลุ่มเหล่านี้ถูกจัดตั้งเป็นองค์กรที่ชัดเจนและถูกรับรองโดยกฎหมาย พวกเขาให้เงินรณรงค์เลือกตั้งกับนักการเมือง ในทางกลับกันพวกเขา

ได้รับความสนใจของนักการเมืองมากกว่าและมักจะได้รับการสนับสนุนจากนักการเมืองมากกว่าประชาชนทั่วไป (Shaw, 2023)

นอกเหนือจากการวิเคราะห์การตัดสินใจของประชาชนเกิดขึ้นได้อย่างไร ในปัจจุบันทฤษฎีทางเลือกสาธารณะจะวิเคราะห์กฎที่เป็นแนวทางในกระบวนการตัดสินใจโดยรวม นั่นคือ กติกาตามรัฐธรรมนูญที่ทำขึ้นก่อนที่กิจกรรมทางการเมืองจะดำเนินไป การพิจารณากฎเหล่านี้เป็นหัวใจของแคลคูลัสแห่งความยินยอม (Calculus of Consent) โดย James Buchanan และ Gordon Tullock เสนอว่าการตัดสินใจร่วมกันที่ยุติธรรมอย่างแท้จริงนั่นคือ การตัดสินใจเพื่อประโยชน์สาธารณะ จะเป็น การตัดสินใจที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทุกคนจะสนับสนุนอย่างเป็นเอกฉันท์ ในขณะที่ความเป็นเอกภาพส่วนใหญ่ไม่สามารถทำได้ในทางปฏิบัติ หนังสือเล่มนี้ท้าทายสมมติฐานที่แพร่หลายในขณะนั้นว่าการตัดสินใจส่วนใหญ่นั้นยุติธรรมโดยเนื้อแท้ แนวทางที่สะท้อนให้เห็นใน The Calculus of Consent (1962) ได้นำไปสู่สาขาย่อยของทางเลือกสาธารณะเพิ่มเติมได้แก่ "เศรษฐศาสตร์รัฐธรรมนูญ" ซึ่งมุ่งเน้นไปที่การพิจารณากฎที่กำหนดการตัดสินใจของรัฐสภาหรือฝ่ายนิติบัญญัติ และจำกัดขอบเขตอำนาจของรัฐบาล (Shaw, 2023) โดยแนวคิดสำคัญของเศรษฐศาสตร์รัฐธรรมนูญ ก็คือ เน้นที่บทบาทของรัฐธรรมนูญในการกำหนดและจำกัดกรอบของการปกครอง การแบ่งและคานอำนาจระหว่างสถาบันทางการเมือง การกำหนดสิทธิและเสรีภาพทางเศรษฐกิจของประชาชน และการกำหนดแนวนโยบาย (พื้นฐาน) แห่งรัฐในการจัดการปัญหาทางเศรษฐกิจ

การวิเคราะห์นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐตามกรอบแนวคิดการเลือกสาธารณะ

ทฤษฎีการเลือกสาธารณะ สามารถใช้ในการวิเคราะห์นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ โดยสรุปได้ดังตารางที่ 1 ต่อไปนี้ (Buchanan & Tullock, 1962)

ตารางที่ 1 สรุปหลักการที่สำคัญของทฤษฎีการเลือกสาธารณะ (Public Choice theory)

ทฤษฎีทางเลือกสาธารณะ (Public Choice Theory)	ประเด็นสำคัญของทฤษฎี	การวิเคราะห์นโยบายบัตร สวัสดิการแห่งรัฐ
การใช้ปัจเจกบุคคลเป็น หน่วยในการวิเคราะห์การ ตัดสินใจทั่วไป (A decision-making individual)	- ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีอิทธิพลในการตัดสินใจเลือกตั้ง ซึ่งเป็นการใช้โอกาสในการเพิ่มประโยชน์ของตนเอง - บุคคลในฐานะปัจเจกบุคคลมีตัวเลือกในการสนับสนุนหรือไม่สนับสนุนนโยบาย โดยพิจารณาจากประโยชน์ที่ได้รับจากนโยบายดังกล่าว	- รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้นำเสนอโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเพื่อเพิ่มคะแนนเสียงให้พรรคของตน โดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีสิทธิ์ในการตัดสินใจเลือกใช้สิทธิ์เลือกตั้งเพื่อเพิ่มประโยชน์ของตนเอง
การใช้แนวคิดตลาด (market)	- การใช้นโยบายการเมืองเพื่อเพิ่มโอกาสในการได้รับเสียง โดยการเลือกตั้งมีลักษณะเป็นตลาดในระบบการเมืองโดยมีทั้งผู้ซื้อและผู้ขายในตลาดการเมือง - นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเป็นตัวอย่างหนึ่งที่ใช้แนวคิดตลาดในการตัดสินใจของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง	- การนำเสนอโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในการเลือกตั้ง ปี 2566 เป็นการใช้นโยบายแนวคิดตลาดในระบบการเมืองโดยการเสนอนโยบายเพื่อเพิ่มโอกาสในการได้รับเสียงในการเลือกตั้งและผู้ลงคะแนนเสียงก็จะเลือกนโยบายที่เกิดประโยชน์ให้กับตนเองมากที่สุด

ตารางที่ 1 สรุปหลักการที่สำคัญของทฤษฎีการเลือกสาธารณะ (Public Choice theory) (ต่อ).

ทฤษฎีทางเลือกสาธารณะ (Public Choice Theory)	ประเด็นสำคัญของทฤษฎี	การวิเคราะห์นโยบายบัตร สวัสดิการแห่งรัฐ
ผลประโยชน์ของปัจเจก บุคคล	- การให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้เล่นในตลาดการเมือง - ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะพิจารณาเลือกใช้สิทธิของตนเพื่อเพิ่มประโยชน์ส่วนตัว	- โครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐมีผลกระทบต่อปัจเจกบุคคลที่มีสิทธิได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แต่ไม่เกิดประโยชน์กับคนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการด้วย และเมื่อรัฐบาลต้องกู้ยืมเงินเพื่อใช้ในโครงการนี้ ภาระหนี้สาธารณะที่เกิดจากโครงการนี้ คนที่ไม่ได้ร่วมโครงการต้องร่วมรับผิดชอบหนี้ด้วย
กฎของเสียงส่วนใหญ่ (Majority rule)	- การตัดสินใจตามกฎหมายของเสียงส่วนใหญ่ในการเลือกตั้ง - ความสัมพันธ์ระหว่างการตัดสินใจของบุคคลในฐานะผู้มีสิทธิเลือกตั้งและผลประโยชน์ส่วนบุคคล	- ผลการเลือกตั้งในปี 2566 แสดงให้เห็นถึงการตัดสินใจตามกฎหมายของเสียงส่วนใหญ่โดยการเลือกตั้งพรรคที่มีนโยบายตรงกับความต้องการและผลประโยชน์ของผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่ ก็คือ คนที่ไม่ได้รับสิทธิบัตรสวัสดิการของรัฐมีมากกว่าคนที่ได้รับสิทธิ ผลก็คือ รัฐบาลแพ้การเลือกตั้ง

นโยบายดังกล่าวมีข้อควรพิจารณาตามหลักการของกรอบแนวความคิดทางเลือกสาธารณะดังต่อไปนี้

1. ประชาชนในฐานะผู้มีสิทธิเลือกตั้งกับการตัดสินใจในฐานะปัจเจกบุคคลเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง

ในวันที่ 14 พฤษภาคม 2566 เป็นวันที่กำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา มีกำหนดครบวาระในการดำรงตำแหน่งครบสี่ปีตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 เป็นที่แน่นอนแล้วว่าพรรคที่แกนนำจัดตั้งรัฐบาล คือ พรรคพลังประชารัฐนำโดยพลเอกประวิตร วงษ์สุวรรณ ซึ่งเป็นหัวหน้าพรรค ได้ชูนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในการหาเสียง และใน วันที่ 5 กันยายน 2565 ถึงวันที่ 19 ตุลาคม 2565 รัฐบาลโดยกระทรวงการคลังก็ได้เปิดให้มีการลงทะเบียนบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในรอบใหม่ พร้อมทั้งมีการปรับปรุงระเบียบกฎเกณฑ์ในการสมัครเข้าร่วมโครงการ และการให้สิทธิประโยชน์เพิ่มเติมกับประชาชนที่เข้าร่วม (เว็บไซต์รัฐบาลไทย, 2566) แต่ประเด็นที่สำคัญก็คือ จำนวนประชาชนที่ผ่านเกณฑ์เข้าร่วมโครงการมีจำนวน 14.95 ล้านคน (PPTV Online, 2566) ในขณะที่ประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้งมีจำนวนทั้งหมดกว่า 52 ล้านคน (กองบรรณาธิการ TCJ, 2566) ซึ่งเท่ากับว่าสัดส่วนของคนที่เข้าร่วมโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีประมาณร้อยละ 27 ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด ซึ่งเป็นคะแนนเสียงที่พร้อมลงคะแนนให้กับพรรคที่เป็นจุดเริ่มต้นของนโยบายและสานต่อนโยบายดังกล่าว เมื่อพิจารณาจากแนวคิดการตัดสินใจเลือกของส่วนรวมแล้วจะเห็นว่าความเป็นไปได้มากกว่าผู้ที่ร่วมโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐจะลงคะแนนให้พรรคพลังประชารัฐ เมื่อตนเองพิจารณาแล้วตนเองได้ประโยชน์จากนโยบายนี้ แต่ขณะเดียวกันผู้ที่มิสิทธิออกเสียงเลือกตั้งกว่า 37 ล้านคนหรือร้อยละ 71 ก็ย่อมจะพิจารณาเช่นเดียวกันว่าจะสนับสนุนพรรคการเมืองที่เสนอนโยบายนี้หรือไม่ เมื่อตนเองไม่ได้ประโยชน์จากโครงการนี้ และยังต้องเสียภาษีให้กับโครงการนี้อีก แต่การพิจารณาประเด็นในเชิงนโยบายอย่างเดียวอาจจะไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์การเลือกตั้งได้ทั้งหมด จำเป็นต้องพิจารณาปัจจัยอย่างอื่นประกอบด้วย เช่น การชูผู้นำของพรรคพลังประชารัฐ ซึ่งก็คือพลเอกประวิตร วงษ์สุวรรณ ซึ่งมีอายุมากแล้ว อาจจะไม่สามารถเข้าถึงการยอมรับและได้รับคะแนนเสียงจากคนรุ่นใหม่ หรือการแยกไปตั้งพรรคการเมืองของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ซึ่งก็คือพรรคไทยรักษาชาติ ซึ่งก็เป็นแย่งคะแนนเสียงกันเองของฝั่งรัฐบาลเดิม เป็นต้น

2. การใช้แนวคิดตลาดในระบบการเมือง

ตลาดในระบบการเมืองประกอบด้วยผู้ซื้อและผู้ขายในระบบการเมือง ผู้ซื้อก็ได้แก่ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด ในขณะที่ผู้ขาย ก็คือ บรรดานักการเมืองและพรรคการเมือง ในการออกนโยบายเพื่อให้โดนใจผู้ซื้อ นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ถือว่าเป็นหนึ่งในนโยบายของพรรคพลังประชารัฐในฐานะแกนนำรัฐบาลใช้เป็นหนึ่งนโยบายในการหาเสียงมาโดยตลอด และผลจากการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อนโยบายของรัฐในปี 2565 พบว่าโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐได้รับความนิยมเป็นอันดับที่ 2 ร้อยละ 69.9 ในขณะที่นโยบายที่ได้รับความนิยมเป็นอันดับหนึ่งได้แก่ โครงการคนละครึ่ง ร้อยละ 75.8 (ประชาไท, 2566) ในขณะที่ก่อนหน้านี้มีการจัดทำโพลสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ในปี พ.ศ.2563 สวนดุสิตโพล ได้เปิดเผยผลการสำรวจพบว่า ประชาชนร้อยละ 59.46 ชื่นชอบบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ (กรุงเทพมหานคร, 2563) ดังนั้นนโยบายดังกล่าวจึงเป็นที่ช่วงชิงการหาเสียงของสองพรรคการเมืองสองพรรคใหญ่ ได้แก่ พรรคพลังประชารัฐ นำโดยพลเอกประวิตร วงษ์สุวรรณ และพรรครวมใจสร้างชาติ ซึ่งมีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นแกนนำ (แนวหน้าออนไลน์, 2566) โดยทั้งสองพรรคดังกล่าวต่างก็มุ่งหวังว่านโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐจะสามารถได้คะแนนเสียงจากผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐนี้ได้

3. ผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคล

แนวคิดการเลือกของส่วนรวม ให้ความสนใจกับผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้เล่นในตลาดการเมือง ทั้งนักการเมือง และประชาชนผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ทางด้านฝั่งนักการเมืองนั้น ก็พยายามออกนโยบายที่จะซื้อใจประชาชนให้หันมาเลือกตนเองและพรรคการเมืองของตนเองเพื่อกลับมาเป็นรัฐบาล แต่เป็นที่น่าสนใจว่านโยบาย เช่น บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ดำเนินการโดยใช้งบประมาณแผ่นดินของรัฐ ซึ่งเกิดมาจากเงินภาษีของคนทั้งประเทศ ดำเนินการรณรงค์หาเสียงของพรรคการเมืองในการเลือกตั้งเพื่อดำเนินนโยบายดังกล่าวแทบจะไม่ต้องลงทุนใช้เงินของตนเองเลย ในขณะที่ประชาชนที่เป็นผู้เลือกตัวแทนของตนเองเพื่อบริหารประเทศ ต่างก็มุ่งคาดหวังว่าเมื่อพรรคการเมืองดังกล่าวได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง ก็จะดำเนินนโยบายและโครงการบัตรสวัสดิการต่อเนื่องซึ่งจะส่งผลทำให้ตนเองได้รับประโยชน์ด้วยเช่นกัน งบประมาณที่รัฐบาลใช้สำหรับโครงการนี้มีมูลค่าใช้งบประมาณเฉลี่ยปีละราว 50,000 ล้านบาท ต่อปี (BBC NEWS ไทย, 2566) โดยจำแนกออกเป็น ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงงบประมาณที่ใช้ในโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ตั้งแต่ปี 2561-2565

ปี พ.ศ.	ปีงบประมาณ	จำนวนเงิน	จำนวนผู้ได้รับประโยชน์
2561	งบประมาณ 61	43,614.5 ล้านบาท	14.2 ล้านคน
2562	งบประมาณ 62	93,155.4 ล้านบาท	14.6 ล้านคน
2563	งบประมาณ 63	47,843.5 ล้านบาท	13.9 ล้านคน
2564	งบประมาณ 64	48,216 ล้านบาท	13.5 ล้านคน
2565	งบประมาณ 65	34,986.4 ล้านบาท	13.2 ล้านคน

แหล่งที่มาข้อมูล: ปีปีซีไทยรวบรวมจาก ร่างพ.ร.บ.งบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564, สำนักข่าวอิศรา, รายงานประจำปีกองทุนประชารัฐสวัสดิการเพื่อเศรษฐกิจฐานรากและสังคม ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565, มติ ครม. 21 ก.ย. 64/ 26 ก.ค. 2565/ 27 ธ.ค. 2565

ในขณะที่ผู้เสียภาษีไม่ได้รับประโยชน์จากโครงการนี้เลย ขณะที่ภาระผูกพันในการใช้ งบประมาณยังมีต่อไปตราบไต่ที่รัฐบาลต้องการที่อยู่ในอำนาจต่อ ในขณะที่กลุ่มคนที่ได้รับประโยชน์ โดยตรงจากนโยบายนี้ก็คือ กลุ่มนายทุนธุรกิจ ที่ประกอบสินค้า เพราะโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ส่วนหนึ่งคือ การให้เงินเพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค (BBC NEWS ไทย, 2566) ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม ธุรกิจที่ได้ขายสินค้าของตนเองได้ โดยใช้เงินจากภาษีของประชาชน

4. กฎของเสียงส่วนใหญ่ (Majority rule)

ประชาชนที่เป็นปัจเจกชนที่มีสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง มี 1 เสียง 1 สิทธิเหมือนกับผู้ลงคะแนนเสียงที่มีสิทธิเลือกตั้งคนอื่น ๆ แต่การลงคะแนนเสียงของแต่ละคน ย่อมไม่อาจรู้ได้ว่าในท้ายที่สุดเมื่อกระบวนการเลือกตั้งเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้วพรรคการเมืองใดจะชนะเลือกตั้งหรือเป็นรัฐบาล ซึ่งในกระบวนการประชาธิปไตย พรรคที่ครองเสียงข้างมากในรัฐสภาจะเป็นพรรคที่จัดตั้งรัฐบาล ตามหลักการเสียงข้างมาก (Majority Rule) ดังนั้นประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้งก็ต้องซึ้งใจว่าตนเองจะเลือกพรรคการเมืองที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ให้กับตนเองให้มากที่สุด สำหรับคนที่เข้าร่วมบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และเป็นผู้มีสิทธิในการเลือกตั้งด้วย ก็จะต้องพิจารณาเลือกพรรคการเมืองที่ชูนโยบายสวัสดิการแห่งรัฐ เพราะว่าตนเองได้รับประโยชน์จากนโยบายดังกล่าว แต่ในขณะที่คนที่ไม่ได้ผลประโยชน์จากโครงการนี้ ก็ไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงโครงการนี้ได้ ถ้าคะแนนเสียงส่วนใหญ่ (Majority Vote) เลือกพรรคเดิมเข้ามาบริหารประเทศ แต่เมื่อพิจารณาสัดส่วนของคนที่ได้ประโยชน์จากนโยบายนี้ กับคนที่ไม่ได้ประโยชน์จากนโยบายนี้ ผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 14 พฤษภาคม 2566

ก็เป็นการชี้ชัดมาแล้วว่าพรรคก้าวไกล ซึ่งเป็นพรรคชั่วคราวกับพรรครัฐบาลที่เสนอนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ได้รับชัยชนะอย่างท่วมท้น ส่วนหนึ่งก็อาจจะวิเคราะห์ได้ว่านโยบายนี้อาจจะไม่ใช่ที่พอใจของคนส่วนใหญ่ที่มีสิทธิ์เลือกตั้ง

ถึงแม้ทฤษฎีทางเลือกสาธารณะจะสามารถวิเคราะห์ปรากฏการณ์การเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2566 ได้ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ดังกล่าวที่อยู่พื้นฐานของแนวคิดสัญญาประชาคม (Social Contract) ก็ยังไม่ครอบคลุมเพียงพอ เนื่องจากยังขาดการนำปัจจัยใหม่ ๆ เข้ามาวิเคราะห์ด้วย ในปัจจุบันมีแนวคิดอื่นที่วิเคราะห์อื่นที่อธิบายมากกว่า เช่น แนวคิดสหวิทยาการ ซึ่งได้ครอบคลุมถึงการวิเคราะห์การเมืองเป็นแนวทางปฏิบัติในยุคสมัยของชาวเน็ต (Netizen Politics) กรอบทฤษฎีที่กำหนดและส่งเสริมนโยบายสาธารณะในประเทศไทย การมีส่วนร่วมทางการเมือง เวทีพรรคการเมือง เป็นต้น

สรุป

นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ถือว่าเป็นนโยบายที่สำคัญอย่างหนึ่งของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ซึ่งเข้าถึงประชาชนกว่า 11 ล้านคน และเป็นนโยบายที่รัฐบาลให้ประชาชนเข้ามาลงคะแนนเพื่อแจ้งข้อมูลส่วนบุคคล โดยมีกระทรวงการคลังเป็นผู้ดูแลข้อมูลเหล่านี้ ฐานข้อมูลดังกล่าวอาจจะเป็นข้อมูลสำหรับพรรคการเมืองที่อยู่ในรัฐบาลในปัจจุบันในการวางแผนเพื่อเอาชนะในการเลือกตั้ง ถ้ามองในมุมมองการตัดสินใจเลือกสาธารณะจะมองว่าคนที่เข้าร่วมโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ถือว่าเป็นปัจเจกบุคคลที่มีผลประโยชน์ส่วนตัวเกี่ยวเนื่องกับนโยบายรัฐ และมีผลต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้งในกลางปี พ.ศ. 2566 ส่วนนักการเมืองและพรรคการเมืองเองก็ได้รับประโยชน์จากการกำหนดนโยบายของรัฐ โดยใช้ภาษีของคนทั้งประเทศ โดยนักการเมืองและพรรคการเมืองแทบจะไม่ต้องมีต้นทุนในการหาเสียงเลยแม้แต่น้อย แต่มีความคาดหวังว่าจะชนะการเลือกตั้งจากการมีนโยบายนี้ แต่ผลการเลือกตั้งกลับได้ผลลัพธ์ตรงกันข้าม เพราะต้องไม่ลืมว่าคนที่ไม่ได้รับประโยชน์จากนโยบายนี้มีจำนวนมากกว่า จึงสะท้อนให้เห็นจากคะแนนเสียงเลือกตั้งที่เทให้กับพรรคที่อยู่ชั่วคราวกับรัฐบาลอย่างถล่มทลาย

อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้ยังมีข้อจำกัดที่สำคัญคือ การศึกษายังไม่ได้วิเคราะห์ครอบคลุมถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ โดยเฉพาะในโลกสมัยใหม่ เช่น การรณรงค์หาเสียงโดยใช้ TikTok และ Twitter (X) ของพรรคก้าวไกล และรวมไปถึงปัจจัยทางด้านจิตวิทยาการเมืองแบบอื่น ๆ เช่น การที่ประชาชนอาจมีความเบื่อหน่ายการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่ดำรงตำแหน่งยาวนานเกินไป ดังนั้น ข้อเสนอของผู้เขียนในการศึกษาวิเคราะห์ประเด็นนี้ต่อไปในอนาคตคือ

อาจจำเป็นต้องหากรอบแนวคิดใหม่ ๆ ในการศึกษาวิเคราะห์ปรากฏการณ์ และนำไปจจัยทางการเมืองใหม่ ๆ เข้ามาร่วมวิเคราะห์ด้วย จะทำให้การวิเคราะห์มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรุงเทพธุรกิจ. (2563). 'สวนดุสิตโพล' เผยปชช. 59.46% ชื่นชอบ 'บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ'.

<https://www.bangkokbiznews.com/politics/892077>.

กองบรรณาธิการ TCIJ. (2566). *Rocket Media Lab: เปิดข้อมูลผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 2566*.

<https://www.tcijthai.com/news/2023/2/scoop/12826>.

จักรพงษ์ ฟองชัย, พรสวรรค์ สุตะคาน, ไพรัช พื้นชมภู, พระสุริยา หงส์ชุมแพ, และพระวุฒิพงษ์

แก้วแถมดา (2564). ความพึงพอใจของประชาชนต่อนโยบายสาธารณะบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ
กรณีศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม*, 8(1), 75-86.

จารุวิทย์ ศิริพรรณปัญญา (2565). ความพึงพอใจของประชาชนต่อโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในเขต
จังหวัด มหาสารคาม. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 9(1),
287-298.

เดชศักดิ์ดา ไสยะอาด, สยามพร พันธไชย, สุกานดา จันทวารีย์, และวัชรီ ดิษดำ (2565). การบูรณาการ
หลักสังคหวัดธรรม เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์ของผู้บริหารนโยบายบัตร
สวัสดิการแห่งรัฐ: กรณีศึกษา ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารบัณฑิต
สาเกตปริทรรศน์*, 7(2), 241-252.

ไทยคู่ฟ้า. (2561). *มาตรการสวัสดิการแห่งรัฐ นวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน*.

<https://spm.thaigov.go.th/FILEROOM/spm->

[thaigov/DRAWER004/GENERAL/DATA0000/00000438.PDF](https://spm.thaigov.go.th/FILEROOM/spm-thaigov/DRAWER004/GENERAL/DATA0000/00000438.PDF)

ธีรพัฒน์ อังศุवाल (2559). ประชาสังคมของกรั่มซีโดยสังเขป. *วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์*,
46(2), 33-50.

นันทพันธ์ คดคง, นริศรา บำยุทธิ, จุฑาธิป ประดิพัทธ์นฤมล, และภาสกร ดอกจันทร์ (2564). นโยบาย
สาธารณะสำหรับผู้มีราย ได้น้อยผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน. *วารสารการ
บริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 7(6), 309-329.

แนวหน้าออนไลน์. (2566). ‘พิธีพันธุ์’ ล้น ‘บิ๊กตุ๋’ เป็นคนคิด ‘บัตรคนจน’ ยันใจกว้าง พรรคร่วมรัฐบาล หยิบไปใช้ได้. <https://www.naewna.com/politic/705322>.

บุรฉัตร จันทร์แดง, เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร และสัญญา เคนาภูมิ (2562). นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐกับมาตรการ พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ. *วารสารรัชต์ภาคย์*, 13(31), 1-13.

ประชาไท. (2566). ‘ผลโพล สنج.สถิติแห่งชาติ’ เผย ปชช.ถูกใจ ‘คนละครึ่ง-บัตรสวัสดิการฯ-ลดค่าไฟ’ กว่า 90% จี้อรัฐ ‘คุมของแพง’ เป็นของขวัญปีใหม่. <https://prachatai.com/journal/2022/12/101839>.

พัชรกัญญ์ เจริญชุตินันท์ และสมเดช มุ่งเมือง (2562). นโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อยผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏ*, 6(2), 333-347.

ภาสกรณ วัฒนพฤกษ์, ดวงรัตน์ เหลืองอ่อน, รัตนชัย เพ็ชรสมบัติ, ปิยะทิพย์ ประดุงพรม, และกนก พานทอง. (2565). การรับรู้และการคาดหวังของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐต่อการดำเนินนโยบายร้านสวัสดิการแห่ง รัฐ. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และนวัตกรรม มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์*, 1(2), 114-124.

เว็บไซต์รัฐบาลไทย. (2566). เปิดลงทะเบียนรอบใหม่ “บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ” เริ่ม 5 ก.ย.- 19 ตุลาคม รัฐบาลเดินหน้าช่วยผู้มีรายได้น้อยและกลุ่มเปราะบางต่อเนื่อง. <https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/39/iid/118399>.

สุวรรณี แยมพราย และปรีชญาน์ นักพ่อน (2562). การประเมินผลนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ: กรณีศึกษาเขต ลาดกระบัง. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 8(1), 136-145.

สุรนา นาคยศ, โกนิญฐ์ ศรีทอง, พระสุธีรัตนบัณฑิต, พิธิบูลย์ กาญจนพิพิธ, ทศนีย์ มงคลรัตน์, และ พระวชิรวิชญ์ ชีวโตโส (2565). พัฒนาตัวแบบความยั่งยืนของโครงการบัตร สวัสดิการแห่งรัฐในสังคมไทย. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 8(5), 359-374.

สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. (2561). คู่มือการปฏิบัติงานตามมาตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ. https://www4.fisheries.go.th/local/file_document/20180319110317_1_file.pdf.

อภิชา พรเจริญกิจกุล. (2564). คุณภาพชีวิตของประชาชนผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ กรณี ศึกษาอำเภอ ดอนตูม จังหวัดนครปฐม. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 6(2), 120-131.

อรรถสิทธิ์ พานแก้ว. (2566). *บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ*. <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ>

Barr, N. (2020). *Economics of the welfare state*. Oxford University Press, USA.

BBC NEWS ไทย. (2566). *บัตรประชาชน : 5 ปี “บัตรคนจน” ในวันที่ พปชร. หาเสียงเพิ่มเงินเป็น 700 บาท*. <https://www.bbc.com/thai/articles/cw8gxg7qn46o>.

Buchanan, J. M., & Tullock, G. (1962). *The calculus of consent (Vol. 3)*. University of Michigan Press.

Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton University Press.

Kurnianingsih, F., Mahadiansar, M., & Setiawan, R. (2020). Implementation processes of social protection policy in indonesia (Study of Prakerja Card Program). *Journal of Governance and Public Policy (JGPP)*, 7(3), 247-259.

Mendes, P. (2023). From the Henderson Poverty Inquiry to the Cashless Debit Card: Alternatives to the Reframing of Poverty as Welfare Dependency in Australia. *The International Journal of Community and Social Development*, 5(1), 119-126.

PPTV Online. (2566). เช็กสถิติ "บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 2565" รีบยืนยันตัวตน มิเช่นนั้นสิทธิจะลดลง. <https://www.pptvhd36.com/news/เศรษฐกิจ/191492>.

Shaw, J. S. (2023). *Public Choice Theory*, by Jane S. Shaw: *The Concise Encyclopedia of Economics | Library of Economics and Liberty*. <https://www.econlib.org/library/Enc1/PublicChoiceTheory.html>.

Veseth, M. A., & Balaam, D. N. (2023). *Political Economy*. <https://www.britannica.com/topic/political-economy>.

Weingast, B. R., & Wittman, D. (2008). *The Oxford handbook of political economy*: Oxford University Press.